

Список використаних джерел

1. Геоелекономічні сценарії розвитку і Україна: монографія / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А. С. Філіпенко та ін. – К.: Академія, 2010. – 328 с.
2. Азаров М. Я. Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України // М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. М. Геєць // Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні. – 2012. – Т. 1. – 542с.
3. Лук'яненко І. Г. Системне моделювання показників бюджетної системи України: принципи та інструменти / Ірина Григорівна Лук'яненко. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 541 с.
4. Чугунов І. Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І. Я. Чугунов, Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький. – К.: Поліграф-Консалтинг, 2007. – 312 с.
5. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та інші. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
6. Юрій С. І. Антологія бюджетного механізму: монографія / С. Юрій, В. Дем'янишин. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 250 с.
7. Гордей О. Д. Бюджетний механізм забезпечення зростання суспільного добробуту / О. Д. Гордей, Д. О. Василик // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 29-32.
8. Карпінський Б. А. Оцінювання і порівняння фінансової продуктивності національного господарства в умовах глобальних фінансових викликів: методологія та практика / Б. А. Карпінський // Наукові праці НДФІ: наук. зб. – 2010. – Вип. 1 (50). – С. 80–90.
9. Онищенко В. О. Бюджетно-податковий механізм подолання соціально-економічної диференціації регіонів: теоретичний аспект / В. О. Онищенко, М. М. Ставнича. // Економіка і регіон. – 2009. – № 3 (22). – С. 3-8.
10. Дочинець Н. М. Методика вимірювання розвитку консьюмеризму в регіоні / Н. М. Дочинець // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11. – С. 95-103.

УДК 338.242.4.025.2:368.032.1(477)

Білак О. С., к.е.н.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет,
м. Чернівці

Державне регулювання діяльності страхових компаній України

У даній статті автором зроблено спробу чітко окреслити основні проблеми державного регулювання страхового ринку України та визначено пріоритетні напрямки з реалізації державної політики в період фінансової кризи, а також зроблено акцент на недостатності взаємодії державних регуляторів між собою та з об'єднаннями учасників фінансового ринку, як складової фінансового сектора. Запропоновано заходи для вдосконалення правового регулювання сфери страхового ринку в контексті інтеграції України до Європейського Союзу.

Ключові слова: страхування, ринкова економіка, державне регулювання, нормативно-правове забезпечення.

В данной статье автором предпринята попытка четко определить основные проблемы государственного регулирования страхового рынка Украины и определены приоритетные направления по реализации государственной политики в период финансового кризиса, а также сделан акцент на недостаточности взаимодействия государственных регуляторов между собой и с объединениями участников рынка, как составной финансовой сектора. Предложены мероприятия для совершенствования правового регулирования сферы страхового рынка в контексте интеграции Украины в Европейский Союз.

Ключевые слова: страхование, рыночная экономика, государственное регулирование, нормативно-правовое обеспечение.

In this paper, the author attempts to define clearly the basic problems of state regulation of the insurance market of Ukraine and identifies priority areas for the implementation of government policy during the financial crisis and focuses on the failure of state regulators interact with each other and with associations of financial market participants as part financial sector. Measures are offered for perfection of the legal

adjusting of sphere of insurance market in the context of integration of Ukraine to European Union.

Keywords: insurance, market economy, government regulation, regulatory support.

Постановка проблеми. В умовах функціонування ринкової економіки, основу якої становить господарська (підприємницька) діяльність з використанням різних форм власності, та механізму державного регулювання відносин у сфері економіки, зростає потреба до створення адекватного розвиненим економічним відносинам ринку страхових послуг.

Для вдосконалення законодавчого поля, з розвитком ринкових відносин і підвищенням ролі страхового ринку в їх розбудові, держава та її органи повинні приділяти значну увагу формуванню нормативно-правової бази з страхування. Ця база має визначати поведінку не тільки суб'єктів страхової діяльності, але й важливих інститутів її інфраструктури. Створення такої бази, чітке визначення прав і обов'язків кожного суб'єкта страхових відносин є обов'язковими умовами формування цивілізованого страхового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нормативно-правового забезпечення діяльності страхових компаній не залишаються поза увагою науковців, проте розроблені недостатньо. Серед вітчизняних та зарубіжних вчених, які займалися цією проблематикою, слід зазначити таких як: С. Осадець [10], В. Базилевич [7], В. Бабенко [6], П. Литвин [8], Н. Приказнюк [11], І. Фисун [12], Г. Ярова [12], Л. Онищенко [9], К. Шматко [13] та інші.

Постановка завдання. Метою статті є структуризація основних документів, які регламентують розвиток діючої системи страхової діяльності в Україні, з'ясування підходів щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всієї системи страхування.

Розвиток страхового ринку стримує дія наступних факторів: відсутність державної політики розвитку як економіки в цілому, так і програми розвитку ринків фінансових послуг, неузгодженість господарського і страхового законодавства, недосконалість податкового законодавства, нестабільність фінансового середовища господарюючих суб'єктів і населення, слабкість стимулів у розвитку страхування.

Державне регулювання страхової діяльності в Україні здійснюється на базі двох взаємопов'язаних і водночас найвпливовіших форм, а саме, правового забезпечення і здійснення нагляду за страховою діяльністю. Ці форми мають бути покладені у основу формування державного механізму регулювання страхової діяльності, який перебуває на етапі структурної адаптації до новостворюваного ринкового середовища. Правове забезпечення, з одного боку, встановлює необхідні державі «правила гри», а з іншого – передбачає сприятливі умови для розвитку страхової діяльності за пріоритетними напрямками. Державний нагляд за страховою діяльністю дає змогу реалізувати всі функції державного регулювання щодо найважливіших завдань розвитку страхової діяльності як на стадії запобігання системному ризику, коли банкрутство однієї страхової компанії може призвести до «ланцюгової реакції» усієї страхової системи, так і на стадії стимулювання ефективності страхової системи, тобто забезпечення надійного та прибуткового функціонування страхового сектору шляхом забезпечення платоспроможності страховиків та підтримки раціональних масштабів конкуренції на страховому ринку України. Головною метою державного регулювання страхової діяльності в умовах

перехідної економіки є підвищення ефективності страхового ринку та його впливу на економіку країни.

Для розв'язання завдань регулювання страхової діяльності у розпорядженні держави найбільш ефективними є методи прямого втручання. Комплекс прямих методів регулювання середовища функціонування страхового бізнесу включає нормативно-правове забезпечення страхової діяльності та застосовування щодо цього дій органів центральної виконавчої влади (ліцензійна політика, регулювання норм платоспроможності страховика).

Правове забезпечення страхування здійснюється шляхом прийняття актів законодавства та нормативних актів, що регулюють страхову діяльність як у цілому, так і за окремими її напрямками та питаннями.

Система правового регулювання страхової діяльності включає норми, визначені такими правовими документами:

- Конституцією України;
- міжнародними угодами, що їх підписала та ратифікувала Україна;
- Цивільним кодексом України;
- законами та постановами Верховної Ради України;
- указами та розпорядженнями Президента України;
- декретами, постановами та розпорядженнями Уряду України;
- нормативними актами (інструкціями, методиками, положеннями, наказами), котрі прийняті Міністерствами, відомствами, центральними органами виконавчої влади і зареєстровані в Міністерстві юстиції України;
- нормативними актами органу, що згідно із законодавством України здійснює нагляд за страховою діяльністю;
- нормативними актами органів місцевої виконавчої влади у випадках, коли окремі питання регулювання страхової діяльності були делеговані цим органам за рішенням Президента або Уряду України;
- окремими нормативними актами колишнього Радянського Союзу та УРСР, які не були відмінені законодавством незалежної України [6].

Актуальність питання розвитку страхового ринку України обумовлює необхідність розробки державної політики ефективного розвитку страхування у поєднанні з загальнонаціональними економічними пріоритетами, яка б передбачала умови для:

- подальшого розвитку та удосконалення законодавчої бази;
- визначення основних напрямків формування механізму страхових послуг для забезпечення соціального захисту, зокрема: страхування майна, страхування відповідальності, страхування фінансових ризиків, а також методичне страхування, страхування життя від нещасних випадків на виробництві. Необхідно передбачити розширення переліку страхових послуг, інфраструктури, удосконалення порядку оподаткування страхової діяльності, подальшу інтеграцію України в міжнародні структури.

Сьогодні Україна знаходиться на шляху інтеграції в ЄС, саме тому сфера надання страхових послуг в Україні повинна розвиватися за європейськими стандартами. За останні роки правові засади національного ринку страхування були значно вдосконалені. Так, суттєвим зрушенням у сфері наглядової політики названо вступ України до Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS). Проте, страхування – це така сфера економічних відносин, що потребує вжиття чималих заходів у напрямі реформування, і це стосується не тільки власне законодавства, але й застосування його на практиці, створення необхідних рамкових організаційних структур та умов.

На даному етапі розвитку ринку страхових послуг й досі залишається ціла низка пріоритетних питань, що існують у законодавчому полі і потребують нагального вирішення. Насамперед, це стосується положень Закону України

«Про страхування» [1], який визначає більше 40 видів обов'язкового страхування. В країнах ЄС згаданий перелік містить значно менше таких видів страхування, саме тому Нацфінпослуг запропонувало законопроект, який зменшує його до 11 видів.

Разом з тим, залишається актуальним питання розвитку інфраструктури ринку страхових послуг. Зокрема, відсутня правова база щодо регулювання посередницьких відносин. Ситуація, що склалася, зумовлює необхідність розробки та прийняття Закону України «Про страхове посередництво».

Підписання 1994 року Угоди про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами та їх державами – членами та Україною (УПС) поклато початок тісним відносинам між нашою державою та, без сумніву, найпотужнішою організацією держав, об'єднаних на принципах спільного ринку і європейських традиціях демократичного життя. Для молоді Української держави це означало якщо не прорив, то великий крок уперед до утвердження себе на загальноєвропейському просторі й відображало головні пріоритети зовнішньої політики – повноцінну інтеграцію до європейського економічного, суспільно-політичного, культурного простору.

Україна є не єдиною державою, з якою Євросоюз має Угоду про партнерство й співробітництво. Однак наша держава стала першою країною, яка спільно зі своїми європейськими партнерами успішно здійснила моніторинг виконання Угоди і піднімає сьогодні питання про зміну існуючого або вироблення нового «ексклюзивного» формату взаємин із Європейським Союзом, який здійснив цього року безпрецедентне за масштабами розширення та впритул наблизився до кордонів України. Прагнення української влади до вироблення якісно нового типу відносин можна зрозуміти, хоча саме з них випливають і вимоги європейців щодо послідовної й повноцінної імплементації Україною положень УПС та здійснення корінних внутрішніх перетворень.

У контексті євроінтеграційних прагнень нашої держави особливої уваги заслуговує не лише вдосконалення законодавства, а передусім інституційна спроможність до його належного виконання. Адаптація законодавства є спільним пріоритетом згідно з УПС. Однак, не потрібно зводити її виключно до необхідності врахування формальних вимог, що діють на теренах ЄС, в правовій системі України, оскільки це перетворить адаптацію законодавства на самоціль. Проблема ж відповідності полягає в потребі працювати й жити за тими ж правилами, які діють у цивілізованих розвинених країнах, та пов'язана з потребами внутрішніх перетворень передусім у самій Україні. Необхідно визнати цивілізовані «правила гри» й дотримуватися їх. Таким чином створюється можливість більшого наближення до ЄС як в економічному, так і політичному й культурному вимірах, що дозволить обом сторонам ефективніше взаємодіяти одна з одною та поглиблювати співпрацю на різних рівнях.

У ЄС існує єдиний ринок страхових послуг, правове підґрунтя існування якого забезпечується директивами ЄС [5]. Щодо питання впровадження європейських стандартів в Україні, необхідно пам'ятати, що ці директиви розроблялися для високо розвинутих страхових ринків із відповідно досвідченими наглядовими органами, страховими компаніями та споживачами. Тому можливо кращим та більш адекватним орієнтиром могли б стати «Принципи страхування», стандарти та установчі рекомендації Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю, до складу якої входить також певна кількість країн, що знаходяться на початковому етапі розвитку, та які, як і Україна, мають свій особливий досвід та вимоги.

У рамках своєї Стратегії та Програми інтеграції до ЄС Україна створила організаційну структуру та правову базу для досягнення цієї мети, розробляючи, з 2001 року [4], план дій та робочий план щодо адаптації законодавства. Однак

перші кроки на шляху створення механізму адаптації законодавства здійснювалися переважно главою держави та органами виконавчої влади, тоді як роль у цьому процесі Верховної Ради зводилася лише до розгляду відповідних законів. Ефективність такого процесу адаптації за відсутності контролю за його здійсненням зводилася нанівець. Такий стан справ зберігався до прийняття парламентом Закону «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 року. За вісім місяців потому в парламенті було зареєстровано розроблену Мін'юстом однойменну Програму.

Документ, що розглядався парламентарями в першому читанні, містив низку недоліків та «білих плям» і в цілому потребував суттєвого доопрацювання. Однак, враховуючи важливість та актуальність питання адаптації законодавства України до стандартів ЄС і попри всі недоліки законопроекту, в першому читанні його було підтримано парламентом і передано у відповідальний комітет з метою подальшого глибокого доопрацювання. Документ, що було подано на розгляд у другому читанні, виглядав значно досконалішим і був великою мірою позбавлений недоліків свого попередника. Хоча повністю досконалим його назвати важко. Передусім це стосується низки положень, які не відповідали Конституції України. Крім того, деякі пункти Програми не узгоджувалися з іншими її положеннями й вимогами чинного законодавства. Ці причини викликали накладення вето Президента на прийнятий парламентом закон.

Детальний аналіз президентського вето виявив суперечливість окремих пропозицій глави держави. Деякі з них не відповідали Конституції, а також не враховували реалії законодавчої роботи. Однак, парламентарі під час повторного винесення на розгляд Програми адаптації врахували всі пропозиції Президента, ухваливши відповідний закон 18 березня 2004 року [3]. В процесі перегляду при фактичному виключенні з Програми тих положень, які викликали зауваження глави держави, на їх місце не було запропоновано ніяких альтернативних варіантів.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Протягом останніх кількох років українські законодавці досягли певних успіхів у розвитку національної правової бази у галузі страхування. Це справедливо для значних елементів правової бази: як стосовно страхового нагляду, так і міжнародної співпраці у зазначеній сфері (особливо у напрямку відкриття українського страхового ринку), також і для сфери захисту прав споживачів.

Водночас, сфера страхування потребує невідкладних кроків у напрямку реформування у питаннях не тільки власне законодавства, але також його імплементації, виконання, а також створення в Україні необхідних рамкових організаційних умов та структур.

Заходи, що пропонуються для вдосконалення правового регулювання цієї сфери, багато в чому відображають загальні рекомендації. Специфічними саме для страхового ринку є такі:

- необхідність зміцнення Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг кадрово та організаційно, зокрема, через фінансування з боку компаній, які перебувають під наглядом. Необхідно віддавати перевагу суворим методам нагляду перед ліберальним підходом до наглядової справи;

- розглядаючи питання ефективної реалізації наявного інвестиційного потенціалу страхових компаній України в умовах перехідної економіки та беручи до уваги, що акумульовані через страхування кошти є джерелом значних інвестицій в національну економіку розвинутих держав, необхідно збільшити внутрішній інвестиційний потенціал України через законодавче надання страховикам можливості здійснювати інвестиції у економіку з визначенням

переліку пріоритетних проектів, завдяки яким забезпечуються виробництво конкурентоздатних товарів та послуг, а також розвиток експортного потенціалу країни;

- потреба в конкретизації правил інвестування, визначених у Законі України «Про страхування»;

- узгодити між собою законодавства у сфері страхування (Закони України: «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про страхування», Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України);

- розробка правил підтвердження кваліфікації, сертифікації та реєстрації страхових посередників, краще через саморегульовану організацію на зразок Української ліги страхових організацій;

- скорочення переліку видів обов'язкового страхування відповідно з існуючими на страхових ринках ЄС та інших європейських держав;

- формування Страхового кодексу, який би не тільки вмістив у себе весь комплекс законодавчих актів у сфері страхування, але і спростив би законодавчу базу, знищив би усі непорозуміння, які з'являються через протиріччя різних норм в різних законодавчих актах з питань страхування.

- розробка правової та організаційної бази довгострокового страхування життя та здоров'я, пільгового оподаткування страхових премій тощо.

Отже, реалізація запланованих змін в законодавстві України дозволить створити конкурентоспроможний страховий ринок, як і в переважній більшості країн ЄС.

Перспективним вважаємо подальше дослідження інтеграції України в ЄС, оскільки це дасть можливість подальшого розвитку ринку страхових послуг, через залучення іноземних страхових компаній та іноземного капіталу до вітчизняного страхового ринку, оскільки, як свідчить світовий досвід, залучення іноземних страховиків до національних ринків приводить до підвищення рівня конкуренції й веде до зменшення рівня страхових платежів та підвищення загального рівня страхових послуг.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про страхування» зі змінами // ВВР. – 1996. – № 18. – 105 с.
2. Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21.11.2002 № 228-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 3. – С. 12.
3. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС». – 2004 № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – С. 367.
4. Указ Президента України «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» від 14.09.2000 № 1072/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 39. – С. 16-48.
5. Указ Президента України «Про Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 30.09.2000 № 1033/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 35. – С. 14-81.
6. Бабенко В. Канали розподілу страхових послуг у промислово розвинутих країнах / В. Бабенко // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 82–87.
7. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – 4-те вид., перер. та доп. – К. : Знання, 2005. – 351 с.
8. Литвин П. В. Фінансово-економічний механізм регулювання страхової діяльності в Україні / П. В. Литвин // Економіка та держава. – 2011. – № 8. – С. 125-127.
9. Онищенко Л. А. Недоліки державного управління ринком страхових послуг на прикладі фактів дефолту та банкрутства / Л. А. Онищенко // Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С. 142-144.
10. Осадець С. Напрями модернізації страхової справи / С. Осадець // Страхова справа. – 2012. – № 2. – С. 13-17.
11. Приказюк Н. В. Державне регулювання страхового ринку України: тенденції та перспективи розвитку / Н. В. Приказюк // Фінанси України. – 2010. – №7. – С. 101-108.
12. Фисун І. Державне регулювання складу та структури активів як засіб забезпечення фінансової стійкості страховиків / І. Фисун, Г. Ярова // Ринок цінних паперів України. – 2010. – № 7. – С. 3-8.

13. Шматко К. А. Страховий ринок України в сучасних умовах / К. А. Шматко, Н. В. Нестеренко // Держава та регіони. Серія : Економіка і підприємництво. – 2012. – № 2. – С. 35-38.

14. Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?st=2127&god=2005>

УДК 334.732.2

Волкова О. Г., к.е.н.,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

Платоспроможність кредитних спілок України на сучасному етапі розвитку

У статті висвітлені проблеми забезпечення платоспроможності національних кредитних спілок, досліджено основні показники їх діяльності. Надано деякі рекомендації із покращення платоспроможності та ліквідності кредитних спілок України.

Ключові слова: кредитна спілка, платоспроможність, ліквідність, капітал, кредитна діяльність, фінансова спроможність.

В статье освещены проблемы обеспечения платежеспособности национальных кредитных союзов, исследованы основные показатели их деятельности. Даны рекомендации по улучшению платежеспособности и ликвидности кредитных союзов Украины.

Ключевые слова: кредитный союз, платежеспособность, ликвидность, капитал, кредитная деятельность, финансовая состоятельность.

The article deals with the problem of ensuring the solvency of national credit unions, to study the main parameters of their activities. Recommendations to improve the solvency and liquidity of credit unions in Ukraine.

Keywords: credit union, solvency, liquidity, capital, credit activities, financial viability.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ціллю діяльності кредитних спілок є надання фінансових послуг населенню через спільне заощадження членами кредитних спілок власних грошових коштів та взаємне кредитування за рахунок цих коштів на взаємовигідній підставі. Отже, належне виконання кредитними спілками своїх фінансових зобов'язань безпосередньо пов'язане з проблемою своєчасного надходження платежів від позичальників за виданими кредитами. Цю тісну залежність особливо гостро відчули на собі кредитні спілки в кризовий період 2008/2009 рр.: позичальники своєчасно не вносили платежі за кредитами внаслідок погіршення свого фінансового становища, а спілки були не спроможні виплачувати проценти та повертати вклади вкладникам.

На сьогоднішній день кредитні спілки України поступово відновлюють свою діяльність, але показників докризового рівня не досягли. Ситуація ускладнюється й потенційним негативним впливом на фінансовий стан спілок складної поточної соціально-економічної та політичної ситуації держави. У зв'язку з цим, питання платоспроможності кредитних спілок є на сьогодні досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій останніх років. Питання функціонування кредитних спілок в Україні в період економічної кризи перебуває під увагою таких вчених: В. Коваліва [1], Р. Коцовської [2], О. Манжури [3] та ін. В працях цих науковців висвітлено проблеми кредитної політики спілок, їх капіталізації, забезпечення ефективності діяльності цих